

Bozkurt Aran¹

Ticaret Çalışmaları Merkezi Direktörü

BAŞKAN TRUMP'IN GÜMRÜK TARİFELERİNİ JEOPOLİTİK BASKI ARACI OLARAK KULLANMASI: İRAN VE GRÖNLAND ÖRNEKLERİ

DEĞERLENDİRME NOTU

ABD ticaret politikasının, ikinci Trump döneminde belirgin biçimde **kural temelli ticaretten mutlak güç temelli ticarete doğru evirildiği** ve ABD'nin gücünün müttefik veya hasım bütün ülkeler için bir silah haline dönüştüğü görülmektedir. Başkan Trump İran ve Grönland konularında ABD'nin **siyasi amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla gümrük vergilerini fütursuzca kullanacağını** ilan etmiştir. **12 Ocak** tarihinde İran ile ticaret yapan ülkelerin ABD'ye ihraç ürünlerine %25 ilave vergi koyacağını ilan etmişti. Bu **defa 17 Ocak tarihinde ise** Grönland konusunda ABD taleplerine karşı çıkan Avrupalı NATO müttefiki 8 ülkeye ilk önce %10, daha sonra da %25 oranında vergi koyacağını duyurmuştur.

Böylece 2 Nisan 2025 tarihinde Başkan Trump'ın kendi ifadesi ile "Özgürleşme günü" "Reciprocal tariffs" yaklaşımıyla **başlayan süreç, bu defa İran ve Grönland sorunları ile de bağlantı kurarak yeni bir safhaya dönüşmüştür**. Başkan Trump, gümrük tarifelerini artık yalnızca ticaret açığı veya sanayi politikası gerekçeleriyle değil, jeopolitik uyum ve dış politika beklentileri doğrultusunda da kullanacağını göstermiştir.

Esasen ABD hukuk sisteminde ticaret konuları, bu meyanda gümrük tarifeleri, tamamen Temsilciler Meclisinin yetkisindedir. Bununla beraber bazı özel durumlarda ivedilikle bu konularda karar verilmesini sağlamak için Başkan'a bazı yetkiler de tanınmıştır. Başkan Trump'ın bu yetkilerini sağlayan yasal düzenlemeleri amacının dışında kullandığına dair iddiaların da ABD Temsilciler Meclisinde dile getirildiğini hatırlatmış olalım.

¹<https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1257>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

Önce, Türkiye'yi doğrudan ilgilendiren İran konusundaki girişimi irdelemek uygun olacaktır.

İran ile Ticaret yapan ülkelere %25 ilave tarife tehdidi

ABD Başkanı Donald Trump, 12 Ocak 2026 tarihinde yaptığı açıklamada, **İran ile ticaret yapan ülkelerin ABD ile ticaretlerinde %25 oranında ilave gümrük vergisiyle karşılaşacağını** duyurmuştur.² Bu açıklama, henüz ayrıntılı bir idari düzenlemeye bağlanmamış olmakla birlikte, piyasalar tarafından güçlü ve bağlayıcı bir politika sinyali olarak algılanmıştır.

Türkiye İran ikili toplam dış ticaret hacmi 5–7 milyar ABD dolar seviyesindedir. Türkiye'nin İran'dan ithalatı 3–4 milyar; İran'a ihracatı ise 2–3 milyar dolar olarak hesaplanmaktadır. İki ülke ticaretinin yapısal bir özelliği **de Türkiye bakımından enerji arz güvenliği ile doğrudan bağlantılı olmasıdır**. Ayrıca İran, Türkiye açısından transit geçişler ve Orta Asya bağlantıları bakımından kritik bir öneme haizdir.

Bu ticaretin tamamen kesilmesi; Türkiye açısından enerji maliyetlerinin artması, bölgesel ekonomik bağların zayıflaması ve ticaretin sınırlı sayıda pazara daha fazla bağımlı hale gelmesi anlamına gelecektir. Dolayısıyla İran ile ticaret, Türkiye için, coğrafya ve yapısal ekonomik gereklilikler bakımından bir zorunluluk olarak değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan Türkiye ABD ikili ticaret ilişkileri de niteliği ve hacmi dolayısıyla önemlidir. Toplam ikili ticaret hacmi 32–35 milyar ABD doları civarında seyretmektedir. Türkiye'nin ABD'ye ihracatı 14–16 milyar dolar, ABD'nin Türkiye'ye ihracatı 18–19 milyar dolar seviyesindedir. Görüleceği üzere ABD lehine olmakla beraber açık ılımlı dış ticaret açığı sayılabilir.

- Türkiye'nin ABD'ye ihracatında büyük ağırlığa sahip sanayi malları dikkate alınarak hesaplama yapıldığında; ABD'nin sanayi ürünleri ithalatına uyguladığı “en fazla müsaadeye mazhar(MFN)” %3 civarındadır. Buna 2 Nisan'da ilan ettiği “reciprocal tariff” kapsamında getirilen %15 gümrük vergisi ile İran ile ticaret nedeniyle uygulanacağı belirtilen %25 ilave vergi eklendiğinde (%3 + %15 +%25) toplam tarife yükünün **yaklaşık %43 seviyesine** çıkması olasıdır.
- Esasen %18'lik tarife Türk ihracatçıları zorlarken tarifenin %40'ın üzerine çıkması, ABD ithalatçısı için **Türkiye'nin rasyonel bir tedarikçi olmaktan çıkması anlamına gelir**. Böyle bir **gümrük tarifesini “en fazla müsaadeye mazhar – MFN” ilkesini fiilen anlamsızlaştırır**.

Bu oran, ticaret teorisi açısından **fiilî yasaklama anlamına** gelmektedir. Böyle bir durumda Türkiye'nin ABD pazarında fiyat rekabeti sağlaması ekonomik olarak mümkün olmayacaktır.

Grönland ve Avrupalı Ükelere Yönelik %10–%25 Tarife Tehdidi

Trump yönetimi, tarifelerin jeopolitik baskı aracı olarak kullanımına devam etmektedir. Grönland ile ilgili bir süredir ısrarla dile getirdiği taleplerini bu defa gümrük tarifeleri silahını kullanmak suretiyle daha da görünür hale getirmiştir. *Financial Times*'in aktardığına göre Trump, Grönland konusunda ABD'nin yaklaşımına destek vermeyen ülkelerin ürünlerine 1

² https://www.reuters.com/world/middle-east/trump-says-countries-doing-business-with-iran-face-25-tariff-2026-01-12/?utm_source=chatgpt.com

Şubat'ta %10 ilave gümrük vergisi uygulanabileceğini, anlaşma sağlanmaması halinde bu oranın 1 Haziran tarihinde %25'e çıkarılabileceğini ifade etmiştir. Başkan Trump'ın bu konudaki mesajına³ buradan ulaşabilirsiniz.

Bu kapsamda adı geçen ülkeler arasında **Danimarka başta olmak üzere Almanya, Fransa, Birleşik Krallık, Hollanda, İsveç, Norveç ve Finlandiya** yer almaktadır.

ABD Başkanı Donald Trump'ın, Grönland meselesi bağlamında Avrupalı ülkelere yönelik **%10 ilave gümrük vergisi** ve devamında bu oranın **%25'e çıkabileceği** yönündeki açıklamaları, Avrupa başkentlerinde **sert tepkilere** yol açmıştır. **Tepkiler, yalnızca ekonomik değil, egemenlik ve uluslararası hukuk vurgusu etrafında şekillenmiştir.** Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, bu durumun **Avrupa'nın egemenliğine açık bir tehdit** olduğunu belirtmiş ve **ticaretin siyasi baskı aracı olarak kullanılmasının kabul edilemez olduğunu vurgulamıştır.**

Bu örnek, tarifelerin ilk kez bu denli açık biçimde egemenlik ve toprak temelli siyasi taleplerle ilişkilendirildiğini göstermesi bakımından kritik bir eşik oluşturmaktadır.

Son söz

Bu uygulamalar, şeklen DTÖ kuralları içinde, özellikle GATT Madde XXI (güvenlik istisnası) gerekçesiyle savunulmaktadır. Ancak fiiliyatta MFN ilkesini ve öngörülebilirliği ciddi biçimde aşındırmakta, hatta ortadan kaldırmaktadır. Bu gibi sorunların DTÖ anlaşmanın genel çerçevesinde çözümlenmesini sağlayacak mekanizma da ABD'nin üye atanmasını durdurması nedeniyle devre dışındadır. DTÖ "Uyuşmazlıkların Çözüm Mekanizmasının" mevcut işlevsizliği, bu tür uygulamalara karşı hukuki yolları tamamen etkisiz hale getirmektedir.

Bu çerçevede mesele, artık hukuki bir ihtilaftan ziyade küresel ticaret düzeninin siyasileşmesi sorunu hâline gelmiştir. Başkan Trump'ın gümrük tarifelerine ilişkin talepleri giderek daha açık biçimde, kural temelli ticaretten güç temelli ticarete geçiş niteliği taşımaktadır.

³ X'te Rapid Response 47: "<https://t.co/zmnMqmqy9V>" / X